

MOLITVA U MARULIĆEVOJ SUZANI

Hrvat in Gabriel Jurišić

UDK: 821.163.42.09 Marulić, M.
Izvorni znanstveni rad

Hrvat in Gabriel Jurišić
Franjevačka klasična gimnazija
S i n j

UVODNE NAPOMENE

Pjesnik Marko Marulić uzeo je iz starozavjetne Knjige proroka Daniela (*Dn* 13, 1-64) veoma ozbiljan događaj iz života *Suzane* (Ljiljane), Joakimove supruge, koju su dva starca ucjenjivala i, kada nije htjela pogaziti svoju žensku čast, ni povrijediti bračnu vjernost, optužili su je da je bludničila s nekim mladićem. Sud ju je osudio po Mojsijevu zakonu na smrt kamenovanjem (*Lev* 20,10).

U presudnom trenutku, dok su Suzanu vodili na stratište, Duh je Božji nadahnuo mladoga Daniela, koji je na ponovljenom suđenju dokazao da su starci lagali i da je Suzana nevinna. Konačno je krivo optužena Suzana oslobođena optužbe, a starci su osuđeni na smrt.¹

Taj sadržaj biblijskoga predloška Marulić je pretvorio u poemu *Suzana*, mali ep ili epilij, u kojemu je osnovna poruka da Gospodin Bog štiti pravedne, uslišuje iskrenu molitvu i kažnjava opake.²

¹ Biblijski tekst o Suzani iz *Knjige Daniela proroka* čita se u liturgiji kao prvo čitanje u ponedjeljak V. korizmene nedjelje. Usp. *Red čitanja. Svagdanja čitanja*, I, 3. izdanje, KS, Zagreb 1997, str. 218-220.

² Spjev je nastao u prvom desetljeću XVI. stoljeća. Sačuvan je u dva rukopisa. Prvi put je objavljen u *Nevenu* 1855, u Marulićevim sabranim djelima u svesku: Marko Marulić, *Pisni razlike*, priredio Josip Vončina, Književni krug Split 1993, str. 54-77. Nijedno od tih sedam izdanja nije objavljeno kao samostalna knjiga. To je učinjeno tek 2000. godine: Marko Marulić, *Suzana*. Priredio i protumačio Mirko Tomasović. Ceres, Zagreb 2000, str. 77 s potrebnim popratnim tekstovima. U ovom članku služim se tim najnovijim izdanjem.

Osim odnosa Marulova spjeva prema biblijskom predlošku, odnosno pjesnikovoj dogradnji originalnoga teksta (64 retka u Bibliji prema 780 stihova u spjevu), o Suzani se može razglabati s više aspekata: o pjesničkom nadahnuću, formi spjeva (četverostruko srokovanim dvanaestercima), elementima antičke poetike i mitologije, epskim elementima i lirskim nabojima nekih dijelova spjeva, dijalozima i nagovorima, crtanju karaktera pojedinih lica i drugim elementima toga spjeva i, konačno, ne samo o starozavjetnoj teologiji, nego pjesnik starozavjetni predložak dopunja evanđeoskom porukom, što je vrlo važno ne samo za kršćanskoga čitatelja, nego i za opći stav pisca kao zreloga kršćanina i ozbiljnoga duhovnog učitelja.³

Svakako treba svratiti pozornost na osnovne poruke spjeva: s jedne strane pohvalu bračnoj vjernosti, osudu preljuba, laži i krivoga svjedočenja pohotnih staraca, a s druge čvrstu vjeru da Bog ne napušta nevine i pravedne, nego ih štiti i brani, a zle i opake kažnjava. Kada se, naime, čovjek nađe u najvećoj kušnji i opasnosti (Suzanu vode u smrt), pouzdanje u Božju dobrotu i pravdu, učinkovitost iskrene i žarke molitve postiže — mimo svih očekivanja — siguran uspjeh. U presudnom trenutku, kada se čini da je sve izgubljeno, istina i pravda pobjeđuju (Suzana je oslobođena).

Cijeli je spjev zapravo velika kateheza kako Gospodin Bog, kao dobri otac, ljubi i štiti čovjeka, svoje dijete, djelo svojih ruku (*Job* 10,3), biće koje svojom ljubavlju želi usrećiti za svu vječnost. I kada se čovjek nađe u silnim teškoćama i nerješivim problemima, Bog na njega misli, Bog ga ljubi i sprema mu olakšanje i oslobođenje. U tim teškim trenucima čovjek mora biti potpuno predan Božjoj volji, imati pouzdanje u Božju providnost i vjerovati u pobjedu dobra. Sve to može postići i zadobiti iskrenom i ustrajnom molitvom, bilo da hvali Boga kao dobroga oca, ili da mu zahvaljuje za dobročinstva i pomoć u kušnjama, bilo da se kaje za grijeh, ili da moli i traži Božju milost i pomoć.⁴

Marulić je u svome spjevu pokazao ne samo da su Suzana i njezin muž Joakim bili uzorno odgojeni i savršeno vršili Mojsijev zakon, nego su svojim životom hvalili Boga, a u najtežoj životnoj kušnji, kao pravi vjernici, utekli su se Bogu iskrenom i usrdnom molitvom. Molitva je uslišana,⁵ istina je zasjala i pravda je pobijedila. Suzana je oslobođena nepravedne optužbe i nepravedne osude na smrt. Zli i pohotni starci su raskrinkani, dokazano je da su Suzanu ucjenjivali, da su krivo svjedočili, da su naveli sud da donese krivu, tešku i nepravednu osudu. A dobri je Bog dao Suzani milost da je preostali dio života sretno proživjela sa svojim suprugom Joakimom.

To su razlozi zbog kojih je Marul poslije *Judite*, a prije *Davidijade*, htio svojim sugrađanima i suvremenicima, a i svim čitateljima spjeva, na materinskom hrvatskom jeziku, prenijeti vrlo važnu Božju poruku.

³ Usp. Mirko Tomasić, »Stručak ljljana iz vrtla Marulova«, uvodni tekst u prvo samostalno izdanje *Suzane* (str. 9-26), v. bilj. 2.

⁴ Kratku informaciju o kršćanskoj molitvi s priloženom osnovnom literaturom v. Hrvatinić Gabrijel Jurišić, »Kršćanska molitva u Marulićevoj *Instituciji*«, *Colloquia Maruliana* X, Split 2001, str. 203-204.

MOLITVA U SPJEVU

Na početku spjeva, po običaju epskih pjesnika, pisac upravlja svoju *molitvu Bogu* i zazivlje ga da mu pomogne pri sastavljanju ove pjesme, kao što mu je pomogao pri pisanju *Judite* (»pomogal si mene udovicu hvalit«, stih 7).⁶ To je ujedno podatak da je spjev nastao poslije *Judite*. Marul je svjestan da je i pjesnički talent i sama pjesma Božji dar (»jer lipo govorit i dobro dar je tvoj«, 10). Stoga je pjesnik zahvalan Bogu što mu je dao te darove.

Osuđena Suzana, u svojoj neizmjerljivoj tjeskobi, zavapila je iz dna duše Bogu (399-412) da on sam intervenira, da pokaže kako je nepravедno optužena i da je nevinna. Njezin muž Joakim govori pred sucima i u tom govoru se obraća iskrenom *molitvom* Bogu pravednom (449). Kao pravi suprug hrabri svoju ženu neka svoju misao (duh, životni stav, pouzdanje) svim srcem preda Bogu i on će joj dati svoju milost (497-498). A sam za sebe veli: »Ufanje bo stavljam i uzdam u Boga...« (501)

Dok su Suzanu vodili na stratište, njezini su bližnji *molili* Boga da pokaže »da prava jest ovaj« (520) i »ne daj da je ubjena, pomoz ju tvoja vlast« (524). Dakle, moli Suzana, moli Joakim, moli i narod.

Kad je mladi Daniel vrlo ozbiljno i odlučno nastupio, narod mu veli: »Sedi ter sud ovih!« (553)... »Bog te obra sebi« (554). A da je cijeli postupak zapravo Božje djelo, a ne samoga mladića Daniela, potvrđuje uvjerenje svih nazočnih kako su ga izrazili starješine naroda:

»...Dajemo čast tebi
kladuć te više svih, Bog te obra sebi.
Taj bo razum ne bi vidil se od tih lit,
On ki je na nebi da s tobom ne bi bit.«
(553-556)

U toj riječi se već vidi da je Gospodin Bog uzeo Suzanu u obranu. A kad Svemogućii nastupa, onda je jasno da će pravda pobijediti zloću i nepravdu.⁷ Dakle, pjesnik izražava vjeru naroda da je Bog onaj »ki zna dila svih, tko je prav, tko kriv mnit, hoće da sudiš tih« (557-558).

Kad je mladi Daniel po Božjem nadahnuću dokazao da su starci krivo svjedočili, pjesnik opisuje raspoloženje naroda i veli:

»Pak su se ustali k nebu ruke dvižuć
i veli i mali Bogu zahvaljujuć,

⁵ Marulić više puta piše o molitvi i ističe potrebu i učinkovitost molitve, npr. *Institucija* (KK, Split 1986), I, 157-212 (više od polovice II. knjige posvećuje molitvi); *Evandelistar*, I, Split 1985, str. 141-148; 182-195; 319-322 i na drugim mjestima.

⁶ Da bi citiranje bilo što jednostavnije i jasnije, uz navedeni stih (stihove) stavljam u zagrade broj (brojeve), prema najnovijem izdanju (Ceres, Zagreb 2000.).

⁷ Ta je Božja poruka odgajala židovski narod i izražena je na više načina i na više mjesta u Bibliji, npr. *Ps* 73,23-24; 75, 8; 76,8-10 kao i na brojnim drugim mjestima.

jer ki, njega čtujuć, u nj ufanje stavlja,
On njega milujuć nigdar ne ostavlja.«
(617-620)

Pjesnik posebno naglašava i ističe čistoću i neporočnost nevine Suzane. U najtežim trenucima ona se sasvim svjesno opredijelila za dobro, jer:

»voljaše s naujenjem zla glasa umriti,
nere s nepočtenjem otajnim živiti.«
(683-684)

Veliki Splićanin ističe kako Suzana nije htjela sagriješiti, prekršiti Božji zakon (dekalog), iako bi njezin grijeh ostao nepoznat. Naprotiv, ona je spremna izgubiti dobar glas, pa i sam život, ali nikako ne će pristati na grijeh (707-708). Pjesnik odmah iznosi i pravi razlog zbog kojega je tako postupila:

»Toj se pristojaše njoj ka veće Boga
ner sebe ljubljaše...«
(709-710)

Tom je rečenicom Marul proglasio nevinu *Suzanu pravom sveticom*, jer je Gospodin Isus ustvrdio: »Veće ljubavi nitko nema od ove — da tko život svoj položi za svoje prijatelje« (*Iv* 15, 13). Suzana je, eto, spremna položiti svoj život i poći u smrt, jer je više ljubila Boga, svoga najvećega prijatelja i dobročinitelja, negoli svoj život. Pjesnik odmah potiče sebe i čitatelje svoga spjeva da ljube Boga »nada svim« (711) i da više nikada ne sagriješe. Iz tih riječi se jasno vidi da je Maruliću vrlo stalo čitatelja upozoriti, uputiti i ohrabriti, da po primjeru nevine Suzane (»per exempla sanctorum...« — dio samoga naslova djela *De bene beateque...*) treba Boga savršeno ljubiti i nikada ne sagriješiti.

Kada su ljudi vidjeli kako je Bog pokazao da je Suzana nevinna i kako ju je oslobodio od nepravredne optužbe i smrtna kazne:

»takovu videći Suzanu, svi staše,
ter se veseleći, Bogu hvalu daše.«
(713-714)

Dakle, spontano im je iz dna duše izišla »hvala Bogu«, tj. molitva hvale i zahvaljivanja, teološki rečeno *gratiarum actio*. Zavladao je opće veselje i radosno raspoloženje, a sretni i uzorni suprug Joakim za sve je u svojoj kući priredio svečanu gozbu, za vrijeme koje zahvalio je svima koji su pomogli da pravda pobijedi (724).

Na kraju pisac veli da nema više ništa o toj temi iznositi, nego da treba »listo da Boga slavimo« (732). Dakle, opet potiče na zahvaljivanje — *sacrificium laudis*. Ponovno naglašava da treba zahvaliti Bogu što štiti pravedne i kažnjava zle (733-734). K tome sâm Bogu zahvaljuje što mu je dao milost da spjeva ovu pjesmu:

»A nam pisma ova da milost složiti,
u kih čast takova Suzani će biti...«
(735-736)

U maloj epizodi o lađi na olujnom moru opet ističe snagu molitve:

»I Boga molismo da bi pomogal nam«
(741).

I cijeli svoj spjev Marul završava kratkom molitvom:

»... O Bože, taj
prijat tvojih dari pisma se dostojaj.
Ki vladaš sve stvari, privedi nas u raj.
Amen«
(778-780).

I u toj završnoj molitvi, kao i u cijelome spjevu, dodao je »Amen«, kako je to uobičajeno u doksologiji na kraju svakoga himna i svake molitve u liturgiji.

ZAGLAVAK

Nakon čitanja Marulićeve *Suzane* vrlo je jasna osnovna poruka spjeva — kao i biblijskoga predloška — da se čovjek mora čuvati grijeha (bludnosti, laži, krivoga svjedočenja, osuđivanja drugoga kao i ostalih grijeha), a da treba poštivati Božji zakon (u Starome zavjetu »Mojsijev zakon«, dekalog), a na poseban način svetost braka i bračnu vjernost, imati pouzdanje u Božju dobrotu i u najtežim kušnjama. Uz to pisac preporučuje iskrenost, pošteno i istinito svjedočenje, razborit i razložit sud kao i druge kreposti, koje ne samo preporučuje Stari zavjet, nego ih usavršuje i dopunja Isus Krist u Novome zavjetu: »Ne mislite da sam došao dokinuti Zakon i Proroke. Nisam došao dokinuti, nego dopuniti« (*Mt* 5, 17).

Da bi taj cijeli religiozno-moralni kodeks ne samo idejno i razumski bio jasan, nego i u praksi svakodnevnoga života prihvatljiv i ostvariv, pisac pruža najprikladnije i najučinkovitije sredstvo koje čovjeku nudi teologij, tj. *molitvu*. Živa vjera, kako je već naglašeno, daje čovjeku čvrsto pouzdanje da ga Bog ljubi i da ga ne napušta ni u najtežim i bezizlaznim životnim situacijama. A molitva — mislena i usmena — pomaže čovjeku da u razmatranju Božje dobrote i milosrđa dođe do čvrstoga uvjerenja da ga Bog ne napušta, iako mu se ponekad može učiniti da ga je sasvim napustio. U iskrenoj molitvi — razgovoru s Bogom, ocem i prijateljem — čovjek zna da će Bog riješiti problem, čak i bolje nego bi ga sam čovjek svojim razumom i svojom voljom mogao riješiti. A da je to tako, svjedoči riječ sv. Pavla upućena prvim kršćanima u Rimu: »Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum — Onima koji ljube Boga sve se okreće na dobro« (*Rim* 8, 28). Jedan je moderni teolog to izrazio da Bog zna i po krivim crtama pravilno pisati. Za takvo uvjerenje i takav životni stav duša dobiva milost i snagu baš u iskrenoj i pobožnoj molitvi. To dokazuje i *Suzana* iz Knjige Daniela proroka, *Suzana* iz Marulićeve spjeva, *Suzana* Mavra Vetranovića (*Suzana čista*, koja je ove godine uprizorena u Kazalištu Marina Držića u Dubrovniku), kao i bezbrojne *Suzane*, o kojima nitko na ovoj crnoj zemlji nije ni slovca napisao, ali su njihova

imena upisana u knjizi života (usp. *Otk* 5,3). To je zapravo nepregledno mnoštvo svetih žena, svake dobi i staleža (usp. *Otk* 7,9) koje ostadoše vjerne dekalogu,⁸ ili još bolje rečeno — Gospodinu Bogu.

Marul je u svojoj *Suzani*, na konkretnom primjeru jedne čestite i divne žene, u najvećoj kušnji njezina života, pokazao izvorni kršćanski nauk, da usrdna i ponizna molitva duše vjerne i predane Bogu i Božjoj volji oslobađa od zla i nepravde te donosi mir i blagoslov. Čini se kao da iz cijeloga spjeva odjekuje snažna Kristova riječ: »Ištite i dat će vam se. Tražite i naći ćete. Kucajte i otvorit će vam se« (*Mt* 7,7), kao i ona druga: »Sve što zaištete u molitvi vjerujući, primit ćete« (*Mt* 21,22).

Dakle, jedan od najvažnijih elemenata koji pokreću radnju u Marulićevu spjevu i koji dovodi do sretnoga rješenja — potpuno u skladu s kršćanskom teologijom — uz vjeru i pouzdanje u Božju dobrotu jest *molitva*.

Svakako je poruka spjeva višestruka. No, jedno od prvih mjesta pripada molitvi, potrebi i učinkovitosti molitve, prema Kristovoj riječi: »Sve je moguće onome koji vjeruje« (*Mk* 9, 23).

Veliki Splitsanin svojim čitateljima, ne samo ondašnjim sugrađanima, nego i kršćanima svih vremena, pa i svima na početku trećega tisućljeća kršćanstva, želi poručiti da je iskrena molitva potrebna, svrhovita i učinkovita. Pisac je sigurno imao na pameti upozorenje samoga Božanskog Učitelja: »Oportet semper orare et non deficere« — Treba svagda moliti i nikada ne sustati« (*Lk* 18,1).

⁸ Biblija ističe brojne velike molitelje, npr. Mojsija, Josipa Egipatskoga, Davida, sve proroke, među kojima se ističe Jeremija i Daniel, zatim Estera, Judita, majka braće Makabejevića i drugi. A M. Marulić u samo dva poglavlja II. knjige svoje *Institucije* navodi preko pedeset (50) muškaraca i dvadeset (20) žena uzornih i ustrajnih molitelja, kojih je molitva bila učinkovita (nav. dj., str. 157-189).